

Göteborgs moderata högerkvinor

AGNETA GRANBERG, SONJA REMBO,
LISBETH SUNDÉN ANDERSSON

Göteborgshögerns ursprung och bakgrund

Året var 1895. Platsen var Göteborg. Tjugotvå välkända män bildade Fosterländska förbundet, ett vitalt tillskott till den demokratiska utvecklingen av Sverige och ursprunget till Göteborgsmoderaterna.

Göta älv och de smala landremsor närmast dess mynning som var svensk mark hade under århundraden varit Sveriges enda andningshål mot de stora haven och länderna där bortom. 1621 anlades, på kungligt dekret, det nuvarande Göteborg som en fästning mot fientliga grannar och ett skydd för den för landets ekonomi livsviktiga handeln och sjöfarten. Tidigare försök hade blivit kortlivade.

Uppdraget att bygga staden lämnades till holländare som kunde konsten att bygga i vatten. I gengäld erhöll de jämte andra utländska, främst tyska och skotska invandrare kunniga på sjöfart och handel, betydande statliga privilegier som inte kom den från det relativt välmående Nya Lödöse tvångsdeporterade svenska befolkningen till del. Många av dessa fick klara sig bäst de kunde på sumpmarkerna i stadens utkanter. Stadens första höga råd bestod av 5 holländare, 3 svenskar, 2 tyskar och 2 skottar.

Det utländska inflytandet i Göteborg var fortsatt betydande. Allteftersom staden växte drog den till sig entreprenörer och äventyrare som såg de kommersiella möjligheterna i de svenska mineral- och skogstillgångarna och förstod hur de skulle utnyttjas. Sjöfart och handel utvecklades, de stora handelshusen byggdes upp. De som lyckades skapade enorma förmögenheter, så stora att till och med gästade kungligheter tog anstöt. Den svenska krigar- och ämbetsmannaadeln vände däremot staden ryggen.

Andra hälften av 1800-talet präglades av "folkvandring" i en tid där människor och nyheter färdades långsamt om än snabbare än tidigare. Från 1850 till 1888 fördubblades Göteborgs befolkning från 50 000 till 100 000. 1919 hade den fördubblats än en gång till 200 000 (inkl. inkorporeringar). Vad detta innebar för infrastruktur och sociala förhållanden är inte svårt att inse. Till situationen bidrog den strida ström av emi-

granter som drog genom staden till hamnen. Inte sällan möttes de av bondfångeri, kriminalitet, dryckenskap och prostitution. Många blev kvar, berövade sina sista ägodelar. De sociala och sanitära förhållandena var eländiga. Det var vid denna tid som redaktören på *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, Viktor Rydberg, skrev ”Den nya Grottesången”, en rasande straffpredikan över tidens avarter och vantro. Människor i yttersta misär levde sida vid sida med människor i ofattbar rikedom och lyx. Däremellan växte det fram en ny företagsam och välmående medelklass.

Det styrande borgerskap som dittills dominerat Göteborgs politiska och ekonomiska liv var influerat av brittisk liberalism. Stor försiktighet med allmänna medel var en självklarhet. Utifrån en kristen grundsyn och i liberal anda såg man det samtidigt som sin plikt att ta ett socialt ansvar för mindre lyckligt lottade medmänniskor syftande till hjälp till självhjälp. Med början redan på 1600-talet donerades stora belopp till allmännyttiga ändamål som sjukhus, badinrättningar, skolor, bibliotek, bostäder och stöd till barn, gamla och fattiga. Skolor, yrkesskolor, högskolor och kulturinstitutioner avsåg att höja bildningsnivån och förse det expanderande näringslivet med utbildad arbetskraft. Andra donationer ställdes till stadsfullmäktiges förfogande för ändamål som inte bekostades med skattemedel. Göteborg var donationernas stad.

Den sociala situationen under 1880-talets ekonomiska kris drev också kvinnorna till handling. 1884 bildades Göteborgs Kvinnoförening, senare ombildad till Göteborgs kvinnliga diskussionsförening. Genom att gripa sig an kvinnornas situation och hålla barnen borta från svält och tiggeri hoppades man kunna förbättra tillståndet i samhället. Man öppnade lånebibliotek och startade läsecirklar för flickor ur arbetarklassen. Man startade en avgiftsfri arbetsförmedling. Man startade ett kafé där arbeterskor kunde få middag för 15 öre. Man samlade in pengar till 13 bespisningar där 1 000 barn kunde få middag tre gånger i veckan. Man drev två sommarkolonier för barn.

Det var i denna miljö på Sjömansgatan i stadsdelen Masthugget som den sedermera framstående högerkvinnan, *Ebon Andersson* föddes 1896.

De män som bildade Fosterländska förbundet i Göteborg kom huvudsakligen från det praktiska livet, från handel, hantverk och industri. De representerade den idoga, skötsamma och sparsamma medelklassen. De betonade samhörighet med landsbygdens folk och

industrins arbetare med vilka man sökte samarbete samtidigt som man tog avstånd från den framväxande socialismen. Också försvaret fanns representerat. Att stiftets biskop ingick i styrelsen antyder också en samhörighet med den kärva och förpliktande religiositet som satte sin prägel på det kyrkliga och sociala livet.

En faktor som kan ha varit pådrivande för den nya partibildningen var stadsfullmäktiges dittillsvarande sammansättning. En konsekvens av den starka inflyttningen till Göteborg var att det politiska livet kom att domineras av inflyttade. Under 100-årsperioden 1863–1962 var av samtliga 592 stadsfullmäktigeledamöter endast 39 procent födda i Göteborg. Rekryteringen av ledamöter under äldre tid torde också i stor utsträckning ha skett inom en ganska begränsad krets av tongivande släkter och yrkesföreträdare.

Det nya partiets program tog sig uttryck som man i historiens backspegel något kan skratta åt men som man också kan uppskatta och ta lärdom av. Man anar en växande självkänsla och tilltro till Sveriges och svenska folkets egen förmåga, som måste ha känts välgörande mot bakgrund av den långa, föga ärorika period som Sverige upplevt sedan stormaktsväldets snöpliga sammanbrott. Och man befann sig på långt avstånd från 1900-talets brutala nationalism. Ur programförklaringen:

En viss blygsamhetskänsla, men också bristande medvetande om våra egna krafter, förmår oss att alltmer ofta tro, att vad som kommer från främmande land är bättre än vårt eget.

Så tror icke fosterländska förbundet. Vårt förbund tror att svenska arbetare kunna åstadkomma lika goda ting som andra länders arbetare. Vårt förbund tror, att den svenska jorden är tillräckligt vidsträckt och tillräckligt god för att föda landets barn.

Det tror vidare, att den tillverkning av allehanda ting, som ej strider mot klimat och övriga naturförhållanden, måste bli vinstgivande och välsignelsebringande för oss som för andra folk.

Vi tro att svenska samhällsinrättningar, utsprungna ur nationell utveckling genom sekler, endast med varsamhet bör ändras och i den mån de visar sig olämpliga och bristfälliga.

Vi tro också att kännedomen om vårt eget förflutna och närvarande tid bör väcka en självkänsla som tillförsäkrar oss andlig styrka.

I centrum för förbundets verksamhet stod försvarsfrågan, nära förknippad med unionsfrågan och Finlandsfrågan, men också rösträttsfrågan, tullfrågan och frågor rörande arbetareförsäkring och allmän pensioner-

ring, egna hem och över huvud taget bättre bostadsförhållanden för stadens arbetare. Nödvändigheten framhölls av ”arbetsavtalets lagliga skydd och dithörande åtgärder som, utan att kränka vare sig arbetares eller arbetsgivares frihet, ägna sig att befordra ett lugnt och förtroendefullt samarbete dem emellan”. Kritik framfördes mot de styrandes oförmåga att på riksplenet ta tillvara Göteborgs intressen. Man ville ge konservatismen nya och mot tidens krav svarande arbetsformer.

Det nya partiet väckte irritation i styrande kretsar. I en kaxig replik på ett aggressivt angrepp från det etablerade Göteborg genom den liberala *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* svarar förbundet:

Förbundet vet väl, att det till hela sin karaktär och själva sin existens är en djupgående protest mot den flacka kosmopolitism och den haltlösa liberalism, för vilken Handelstidningen gjort sig till organ, och på vilken den i följd av tillfälliga omständigheter lyckats grunda ett visst inflytande, som beklagligen icke blivit utan skadliga verkningar i vårt samhälles politiska och kommunala liv.

Ett år efter bildandet hade föreningen 2 300 medlemmar och blev så småningom centrum för den svenska högerrörelsen tillsammans med det 1905 bildade Ungsvenska förbundet. 1908 inleddes samarbete med Allmänna Valmansförbundet, vars namn ett par år senare också antogs. I *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1932 ger Harald Wigforss, sedermera chefredaktör för *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning*, följande beskrivning av göteborgshögerns politiska inriktning:

Här kom att skapas en konservatism som visserligen var mera ytterligt gående än annan svensk högeråskådning, men i gengäld också mera positivt reformvänlig och med bestämdare utformat program.

Det (förbundet) blev också på vissa håll representant för en viss fraktion inom högern, ett faktum som har övat ett bestämmande inflytande på det politiska livets utveckling i Göteborg fram till våra dagar.

Kvinnornas inträde i politiken

Genom kommunalförordningen 1862 likställdes kommunens medlemmar, kvinna som man, ifråga om kommunala rättigheter och skyldigheter. Denna likställighet begränsades dock av att uppbördslängden kunde läggas till grund för röstlängden. Så skedde också. Berättigad att del-

ta i stadsfullmäktigeval blev varje "välfrejdad" medlem av kommunen som var skyldig att erlägga kommunalskatt enligt den "100-gradiga röstskala" som gällde fram till 1909. Ogift kvinna med egen skattsedel utövade rösträtt på samma villkor som man. För gift kvinna inskränktes rösträtten till att börja med av mannens "målsmanskap". Men senare fick också gift kvinna rösträtt på samma villkor, dvs. i den mån hon påfördes skatt och hade egen skattsedel.

Även om kvinnor formellt inte var valbara till de högsta styrande organen, finns exempel på att kvinnor har varit invalda i kommunala förvaltningars styrelser. Redan omkring 1890 hade således *Eva Rodbe* som första kvinna säte i folkskolestyrelsen i Göteborg. Hon väckte då en motion om anordnande av undervisning i matlagning inom folkskolan. Man får också intrycket av att många kvinnor var engagerade och aktiva i den stora mängden donationsstiftelser. Det finns anledning att anta att de där, liksom i Kvinnoföreningen, fick en betydande kunskap och erfarenhet av att leda och administrera för samhället viktiga verksamheter som gjorde dem väl rustade för politiska uppdrag. Valbara till kommunala förtroendeuppdrag inklusive stadsfullmäktige blev kvinnorna emellertid först 1909 i samband med införandet av den 40-gradiga röstskalan.

1911 gjorde de två första kvinnorna sitt inträde i Göteborgs stadsfullmäktigeförsamling. Det var *Frida Hjertberg* som invaldes på en högerlista och Thyra Lundgren, liberal. Båda var ogifta.

Kathinka Walfrida (Frida) Hjertberg, född 1866 i Linköping, dotter till handlanden Walfrid Hjertberg och hans hustru Amalia född Metzén.

Frida Hjertberg var ledamot av stadsfullmäktige i två omgångar 1911-14 och 1919-31.

Efter studier vid Sigrid Rudebecks skola i Göteborg och examen från Högre Lärarinneseminariet följt av studieresor till England, Frankrike, Holland, Schweiz och Tyskland kom hon tillbaka till sin gamla skola som lärarinna och bitr. föreståndarinna och var 1904-29 föreståndarinna, dvs. rektor. Hon var också ledamot av bolagsstyrelsen för Sigrid Rudebecks skola 1905-36, varav som vice ordförande 1931-36 samt av skolstyrelsen för samma skola 1931-36.

Frida Hjertberg har beskrivits som "en friskus". Hennes långa politiska karriär vittnar om att hon var uppskattad och hade ett betydande inflytande. Att skolfrågorna, framför allt flickors utbildning, var Frida

Frida Hjertberg.

Hjertbergs stora intresse såväl i som utanför det politiska arbetet framgår av den långa listan av styrelseuppdrag m.m., bland vilka märks: Göteborgs kvinnliga folkskoleseminarium, Göteborgs högre allmänna läroverk för flickor, Modersmållärarnas förening, Pedagogiska sällskapet i Göteborg, Göteborgs Flickskoleförening, Göteborgs lärarinners sjukhjälpförening, Föreningen för anordnande av sociala föreläsningar för skolor, Beredningen för dels ifrågasatt inrättande av en linje med fyrklassig realskola vid vissa allmänna läroverk i staden, dels upprättande av ett högre allmänt läroverk för flickor. Andra uppdrag var: Revisor för Maria Nordenfelts kvinnliga yrkesskola, Bered-

ningen för yttrande över skolkommissionens betänkande nr V i vad det avsåg det framtida ordnandet av läroverksväsendet i staden.

1912 kandiderade också en annan "välfrejdad" kvinna till stadsfullmäktige på en lista för Allmänna Valmansförbundet, **Beda Hallberg**, Första Majblommans skapare, dock icke på valbar plats.

Den andra högerkvinnan som valdes in i stadsfullmäktige var **Svea Emilia Wilhelmina Brunius**, född 1880 i Jönköping, ogift. Hennes tid i stadsfullmäktige blev emellertid kort, endast ett år, 1918–19. Hon var revisor för folkskolestyrelsen och ledamot av beredningen för avveckling av kristidsinstitutioner.

Svea Brunius var annonsexpeditör på tidningen *Hvar 8 Dag* och grundare av Sveabyrån, en uthyrnings- och platsbyrå i Göteborg. Hon var också initiativtagare till och ordförande i föreningen Våra Gamla.

Svea Brunius var ledamot av styrelsen för Göteborgs Moderata kvinnoförbund.

Göteborgs Moderata kvinnoförbund bildas

I februari 1915 bildades Göteborgs Moderata kvinnoförbund. Dess första ordförande var doktorinnan **Mary Åkerblom**. Försvarsfrågan stod högt på dagordningen.

Genom kvinnoförbundet utvidgades högerns organisatoriska underlag till fromma för verksamheten i dess helhet. Förbundet kan säkerligen också tillskriva sig en väsentlig del av förtjänsten av att högerns idéer i så stor omfattning vunnit ett starkt förtroende hos de kvinnliga väljarna.

Rösträttsfrågan

Författningsfrågan, dvs. införande av kvinnlig rösträtt och upphävande av skattestrecken, blev en provosten för partiet. Göteborgarna ansåg att den lindmanska kompromissen var alltför långtgående och beslutade 1918 att upphöra med samarbetet med Allmänna Valmansförbundet för att inte återinträda förrän 1932. I riksdagen fortsatte dock samarbetet. Göteborgsförbundet antog namnet Borgerliga Valförbundet.

I valrörelsen 1919 anordnade göteborgsförbundet särskilda valmöten för kvinnorna. Främsta kvinnliga talare var professorskan *Brita Gentle-Sillén*. Socialdemokraterna arrangerade det, enligt uppgift, dittills största demonstrationståget till Heden i centrala Göteborg. Utöver kravet på allmän och lika rösträtt för män och kvinnor framförde (s) också sina speciella krav på det svenska samhällets omgestaltning i socialistisk riktning.

I stadsfullmäktigevalet 1919 kunde trots – eller som en följd av – detta, högern behålla de 20 mandat man hade före valet. Valets stora vinnare var dock socialdemokraterna som fick 26 mandat på bekostnad av främst liberalerna. Detta irriterade den liberala pressen som hånade ”de schartauanska kvinnorna” som hade trotsat snö och oväder för att delta i valet, vilket naturligtvis var en grov förenkling. Valet skedde mot bakgrund av den allmänpolitiska situation som rådde i svallvågorna efter första världskriget, 1917 års revolution i Ryssland, ett Finland som blödde efter frihetskriget, bildandet av Nationernas Förbund och hotet från en aggressiv socialism. Hur man såg på rösträttsfrågan från vänsterhåll framgår av en kommuniké från det socialdemokratiska partiet där det, förutom rösträttskravet, talades om att ”den slutliga utformningen av det svenska demokratiska statskicket såsom beträffande förslag om enkammersystem eller republik förbehålles avgörande antingen i den efter de nya röstgrunderna sammansatta riksdagen eller genom folkomröstning enligt samma rösträttsbestämmelser.”

Valet handlade således inte enbart om demokratins former utan också om hur de skulle kunna komma att brukas. Högerkvinnornas efter-

Göteborgs högerkvinnor besöker ett ålderdomshem i Kungsladugård i början av 1940-talet.

tänksamhet och uppslutning kring sitt parti, som satte frihetliga idéer och samhällsansvar före klasskamp retorik, ger mot den bakgrunden en helt annan bild än den som deras politiska motståndare fört till torgs.

Utöver Frida Hjertqvist valdes 1919 till ledamot av stadsfullmäktige ytterligare en kvinna, *Anna Maria Dorothea Nystrand*, född 1873 i Göteborg. Gift 1907. Ledamot av stadsfullmäktige 1919–22.

Efter handelsstudier var hon kontorist och kassörska i ett företag och grundade 1905 den välkända handelsfirman Hanson & Möhring i vilket företag hon också var delägare.

Hon var ledamot av styrelsen för skyddshemmet för flickor på Långgatan liksom av styrelsen för Ekedalens barnhem. Hon var också revisor för en lång rad stiftelser med social inriktning liksom för folkskolestyrelsen och studiehjemmet Nordgården. Hon var ledamot av styrelsen för Göteborgs Moderata kvinnoförbund.

Valet 1922 blev socialdemokraternas stora genombrott i göteborgspolitiken. De fick egen majoritet. Detta gick emellertid ut över

liberalerna medan högern höll sin ställning. Trots detta var Frida Hjertberg den enda högerkvinnan på valbar plats. Först 1929 fick hon sällskap av *Johanna Maria (Mia) Olsson*, född 1881 i Göteborg, ogift. Hon var innehavare av en syverkstad i Göteborg och ledamot av stadsfullmäktige 1929–38.

Mia Olsson som också var aktiv inom Svenska kyrkan, satt i styrelserna för Renströmska badanstalterna och Göteborgs offentliga arbetsförmedling. Hon hade också flera uppdrag som revisor. Mia Olsson var ledamot av styrelsen för Borgerliga valförbundet. Under de svåra krisåren efter första världskriget gjorde Mia Olsson sig känd för det omfattande sociala arbete som hon och en grupp kvinnor kring henne bedrev i form av matbespisning för att något försöka lindra nöden bland de många fattiga och arbetslösa.

Striden mot nazism och kommunism

1930- och 1940-talen var en orolig och dramatisk tid. De politiska motsättningarna var stora i Göteborg där det ofta har funnits god jordmån för extrema politiska riktningar. Göteborgshögern fick i början av 1930-talet försvara sig mot nazistiska partier som uppstod och förökade sig genom delning. På den andra flanken kämpade man mot socialister och kommunister som också bekämpade varandra. Göteborgshögern tog kraftfullt upp kampen mot såväl nazism som kommunism.

Det 1905 i Göteborg bildade konservativa ungdomsförbundet, Ungsvenska förbundet, var vid denna tid anslutet till högerns inofficiella men fristående ungdomsrörelse Sveriges Nationella Ungdomsförbund (SNU). I början av 1930-talet visade SNU allt starkare sympatier för nazistiska tankegångar. SNU beslutade t.ex. att organisera uniformerade kampgrupper. Situationen blev efter hand ohållbar inte bara för Ungsvenska förbundet utan också för Högerpartiet.

Den 16 september 1933 anordnade Göteborgshögern, för första gången i sin historia, ett medborgartåg, det största som dittills ägt rum i Göteborg. Mer än 10 000 medborgare deltog i tåget, minst 25 000 fyllde Götaplatsen. Huvudtalare var högerledaren Arvid Lindman som klart markerade rågången mot såväl nazism som kommunism. Det var här som förbindelsen mellan Högerpartiet och Sveriges Nationella Ungdomsförbund bröts.

Den 15 september året därpå upprepade Göteborgshögern prestatio-

nen, denna gången med 15 000 deltagare i tåget och 30 000 på Göta-platsen som färgades av ca 400 svenska fanor och ett halvt dussin musik-kårer. Även nu var Arvid Lindman huvudtalare.

Nazisterna lyckades ändå ta två mandat i fullmäktigevalet 1934. Samtidigt fick kommunisterna och det dåvarande socialistiska partiet sju mandat. Ett lågt valdeltagande (59,4 %) bidrog till att ytterlighetspartierna fick mer än tjugo procent av rösterna på de demokratiska partiernas bekostnad.

Också under denna dystra tid representerades Göteborgshögern av starka och kompetenta kvinnor:

Lydia Elisabeth (Elsie) Sofia Hedström, född 1893 i Hallsberg, var ledamot av stadsfullmäktige under åren 1935–41. Hon påbörjade en karriär som lärare vid Lunds läroverk för flickor och, efter sitt giftermål, Göteborgs flickskolor. Hon var tjänstegrenschef och föreståndare för luftskyddsavdelningens beredskapsbyrå i Göteborg och anställdes vid luftskyddsbyrån i Göteborg. När denna avvecklades blev hon konsulent vid drättselkammarens hyresbyrå och kurator vid Göteborgs stads bostadsförmedling.

Hon var i många år ledamot av styrelsen och vice ordförande för Majornas kommunala flickskola, ledamot av styrelserna för Vasa kommunala flickskola, och AB Göteborgs Lyriska Teater. Hon hade uppdrag i flera beredningar och kommittéer för bland annat byggnads- och bostadsfrågor, barnkrubbeverksamheten, semester- och rekreationshem för husmödrar m.fl.

Hon var under den politiskt kritiska perioden 1934–1942 ordförande i Göteborgs Högerkvinnors förbund, ledamot av styrelsen för Göteborgs Högerförbund och dess verkställande utskott, ledamot av Högerns centrala kvinnoråd och Högerns centralstyrelse.

Hon var också ledamot av styrelsen för Göteborgs kvinnliga diskussionsklubb och korresponderande sekreterare i den svenska sektionen av Nordiska kvinnors samarbete.

Hon var en flitig skribent av artiklar och recensioner, medarbetare i *Stiftskronikan* och i *En julbok till församlingarna i Göteborgs stift*.

Elsie Hedström var en framstående representant för högerkvinnorna. Stina Gunne beskriver henne som:

... en utomordentligt framstående person i många avseenden. Intelligent, representativ och hade lätt för att uttrycka sig.

Att hon också var stark och självständig visar den händelse som ledde till att hon lämnade stadsfullmäktige under uppseendeväckande former. Stina Gunne igen:

Det var brukligt att om någon hade en från gruppen avvikande åsikt så anmälde man detta innan man tog ställning i fullmäktige. Den moderata gruppen hade i alla tider röstat mot annonsering i kommunisternas tidning och när man hade sammanträde före mötet så anmälde ingenting från Elsie Hedström.

Men på stadsfullmäktiges sammanträde röstade hon plötsligt mot partilinjen och gick sin egen väg. Detta orsakade ett väldigt rabalder eftersom det ansågs ytterst olämpligt att inte tala om för gruppen hur man tänker rösta i fullmäktige.

Det blev mycket tidningskriverier om saken och fru Hedström avsåg sig uppdraget som stadsfullmäktige men hade även i fortsättningen kvar en hel del kommunala förtroendeuppdrag för högerpartiet.

Elsie Hedström stod entydigt upp för den demokratiska princip som av Voltaire lär ha formulerats: ”Jag tycker inte om Dina åsikter, men jag är beredd att offra mitt liv för Din rätt att uttrycka dem.”

Två andra kvinnor som under 1940-talet hade stort inflytande inom Göteborgshögern var Lisa Linderoth-Olsson och Hildur Ridderstad.

Maria Elisabet (Lisa) Linderoth-Olson, född 1899 i Gävle. Hon var folkskollärlarinna, sedermera verkställande direktör för AB F Edw. Olson & Co. Ledamot av stadsfullmäktige m.m. 1939–46. Hon hade en lång rad styrelseuppdrag, såväl politiska som ideella, däribland styrelsen för Slöjdföreningens skola, familjebidragsnämnden, Socialinstitutet i Göteborg, Finlandskommittén i Göteborg, Yrkeskvinnors klubb och Göteborgs kvinnliga diskussionsklubb. Därtill vice ordförande för högerkvinnorna, ledamot av Högerns kvinnoråd samt grundare och ordförande i Politiska kvinnoklubben i Göteborg. Kanske kan hon ses som den första Europa-politikern i sin egenskap av vice ordförande i Föreningen Europaunion.

Hildur Ridderstad, född 1885 i Göteborg. Lärarinna vid Vasa flickskola. Ledamot av stadsfullmäktige 1943–50. Innehade många styrelseuppdrag, däribland Kullens barnhem (ordf. och hedersordf.), Styrso Kustsanatorium, fattigvårdsstyrelsen med flera uppdrag med social anknytning. Hon var ledamot i styrelsen för Sveriges sjöförsvaret och Göteborgs landstormskvinnors förbund. Hon var ledamot av styrelsen och ordförande i Barnens Dag i Göteborg och styrelsen för Rädda Barnen.

Hon var ledamot av styrelsen för Göteborgs Högerförbund 1937–49 och ledamot av styrelsen för Göteborgs Högerkvinnors förbund och dess ordförande 1944–49.

Göteborgs Högerförbund 50 år

1945 celebrerade Göteborgs Högerförbund sitt 50-årsjubileum. I förordet till jubileumsskriften uppmärksammar dåvarande partiledaren Fritiof Domö högerkvinnorna:

Här vill jag också gärna fästa uppmärksamheten på kvinnornas betydelsefulla roll. Den verksamhet, de bedriva i det inre partiarbetet, är i själva verket ofta föredömlig, ja, jag har känslan, att de framför många andra funnit sin arbetsform inom högern. ... Denna vilja och förmåga att arbeta i det tysta är, såvitt jag förstår, ett vackert bevis på högerkvinnornas djupt rotade solidaritetskänsla för partiet.

Just med tanke på allt detta vore det önskvärt, om våra högerkvinnor synes mer i det yttre arbetet. Naturlig blyghet och tillbakadragenhet lägger här ofta hinder i vägen – men det bör inte vara ett oöverstigligt hinder. Kvinnorna i vår organisation ha i kraft av sina insatser rätt att känna starkt självmedvetande och det bör ge dem ökad frimodighet att framträda utåt. I en tid, då vi ha på dagordningen sådana frågor som t.ex. dem om barnfamiljerna, trångboddheten, hemmen på landsbygden och yrkeskvinnornas arbetsförhållanden, är det väsentligt för partiet, att högerkvinnornas röster göra sig hörda.

Nog får man en känsla av att dessa ord var riktade inte enbart till kvinnorna utan i lika hög grad till dem som svarade för nomineringarna!

Kvinnorna kommer sakta men säkert

1930- och 1940-talen präglades av framgångar för de socialistiska partierna och tillbakagång för Göteborgshögern. I slutet av 1940-talet kom så folkpartiets stora genombrott. Av fullmäktiges totalt 60 mandat gick Göteborgshögern från 20 mandat 1930 till 5 mandat 1950. Det året var ingen högerkvinna tillräckligt högt placerad för att bli invald, men sedan vände det. 1950-talet blev en framgångsrik period. 1958 kunde Göteborgshögern och Folkpartiet bilda majoritet i stadsfullmäktige.

Bland alla de framstående kvinnor som under 1900-talets andra hälft representerade Göteborgshögern märks särskilt Stina Gunne med sin

Ullabrita Forshufvud, Brita Linder, Carin Staffansson och Stina Gunne 1984.

långa politiska gärning och som första högerkvinna från Göteborg i riksdagen – andra kammaren – 1957–64. Bland de totalt 23 högerkvin-
nor, som under de första femtio åren efter rösträttsreformen invaldes i
någon av riksdagens båda kamrar, kom Stina Gunne på tolfte plats.
Efter giftermål med Stig Gunne, i dag göteborgsmoderaternas nestor,
beslöt sig Stina för att lämna rikspolitiken med anledning av svårighe-
terna att under långa perioder vara borta från familjen och i stället kon-
centrera sig på kommunalpolitiken. Paret Gunne kom att spela en
central roll inom Göteborgshögern under mer än tre decennier.

Stina Wallerius Gunne, född 1912 i Göteborg. Stina Gunne var dot-
ter till kontraktsprosten Adolf Wallerius i Hjärtum, 1921–37 ledamot
av riksdagens andra kammare där han representerade Bohushögern.

Efter examen från flickskola var hon anställd som sekreterare vid AB
Svenska Kullagerfabrikens Centrallaboratorium 1938–58 med avbrott
för åren 1945–49 då hon som en följd av sitt engagemang för återupp-
byggnaden efter andra världskriget och omhändertagandet av flykting-
ar tjänstgjorde som resesekreterare vid Högerns kvinnoförbund.

I riksdagsarbetet var hon suppleant i Allmänna Beredningsutskottet
och Andra Lagutskottet. Hon var ledamot av 1962 års affärstidsutred-

ning. 1955–58 och 1967–79 var hon ledamot av stadsfullmäktige i Göteborg.

Stina Gunne var framför allt socialpolitiker, men engagerade sig också i bland annat utbildnings- och skattefrågor. Hon var ledamot i sociala centralnämnden och under en period även dess ordförande. Hon var vice ordförande och ordförande i hälsovårdsnämnden och var under många år juryman i tryckfrihetsmål.

Stina Gunne hade ett kyrkligt engagemang. Hon var ledamot av kyrkofullmäktige och Svenska kyrkans diakonistyrelse.

Hon var ordförande i styrelsen för Göteborgs Högerkvinnors förbund 1953–56, andre vice ordförande i Göteborgs Högerförbund 1953–56 liksom ledamot i Högerns kvinnoförbunds centralstyrelse 1950–62.

Stina Gunne var ledamot av Vasaorden och erhöll Göteborgs stads förtjänsttecken.

1982 fick en moderat kvinna för första gången säte i kommunstyrelsen. *Carin Staffansson*, född 1920, kammarskrivare, var ledamot av stadsfullmäktige 1966–88 och engagerade sig framför allt i stadsbyggnads- och bostadsfrågor. 1982–88 var hon ledamot i kommunstyrelsen.

Hon var ledamot och vice ordförande i byggnadsnämnden och trafiknämnden. Hon var också vice ordförande i Göteborgshem (nuvarande Poseidon), ledamot i styrelserna för Förvaltnings AB Framtiden, ordförande för Egnahemsbolaget, ledamot av Göteborgs trafiksäkerhetsförening m.m.

Carin Staffansson, som var ordförande för Moderata kvinnoförbundet i Göteborg 1968–76, var en kunnig och engagerad person. Hon tvekade aldrig att föra fram och driva sina åsikter vare sig i de politiska församlingarna eller internt inom partiet. Hon insåg också till fullo nödvändigheten av att lyfta fram kvinnor på politiska poster. I det arbetet hade hon ett helhjärtat stöd av kvinnoförbundets vice ordförande och senare dess ordförande, likaså kommunfullmäktigeledamot, *Märta Rilby*. Under deras ledning och medverkan utarbetades program för fortlopande utbildning av kvinnor till politiska uppdrag.

1970-talet – politiska framgångar och kandidatbrist

Efter 1960-talets motgångar för Högern, börjar Moderata Samlingspartiet under ledning av Gösta Bohman en lång framgångsperiod. Mel-

lan kommunalvalen 1970 och 1982 ökar Göteborgsmoderaternas röstandel från 10,8 till 24,1 procent. Många nya, kompetenta kvinnor hävdar sig väl i nomineringarna och kommer på valbara platser. I och med valet 1973 ökar antalet kvinnor i den moderata kommunfullmäktigegruppen.

Framgångarna ställde stora krav på förbundsledningen att få fram lämpliga kandidater till alla poster som skulle fyllas. De politiskt aktiva moderaterna prioriterade uppdrag inom kommunen, som då fortfarande var egen landstingskommun, och det blev svårt att finna lämpliga och intresserade kandidater till framför allt riksdagslistan. Problemet löstes med externrekrytering. Vid 1973 års val lanserade Göteborgsmoderaterna därför på valbara platser två kandidater som inte hade tidigare anknytning till partiet, *Inger Lindqvist* och Bo Siegbahn. Båda blev invalda. Inger Lindqvist blev därmed Göteborgsmoderaternas andra kvinna i riksdagen.

Inger Lindqvist, född 1926, var rådman vid Göteborgs Tingsrätt. Hon hade inte tidigare varit politiskt aktiv men var "rikskändis" genom en populär TV-serie, "Vad säger lagen", som baserade sig på verkliga domstolsfall och där hon agerade domare. Denna rekrytering visade sig mycket lyckosam. Genom sina obestriddliga kunskaper och personliga framtoning vann hon såväl väljare som vänner.

Under åren i riksdagen, 1974–82, verkade Inger Lindqvist främst inom rättssäkerhets- och rättstrygghetsområdena, och som moderat taleskvinna i Lagutskottet. Hon var ledamot av flera statliga utredningar: ungdomsfängelseutredningen, länsdomstolskommittén, upphovsrättsutredningen, förvaltningsrättsutredningen, frivårdskommittén, våldskommissionen. Särskilt uppmärksammas blev hon som av den borgerliga regeringen utsedd särskild utredare av prostitutionen. Hon var en flitig motionär.

Efter riksdagsåren fortsatte hon att arbeta ideellt för Göteborgsmoderaterna och var 1984–86 förbundets ordförande.

1980 utsågs hon till chefsrådman vid Göteborgs Tingsrätt och 1987 till lagman vid Göteborgs Tingsrätt. Hon efterträdde Jarl Hjalmarsson som ordförande i Svenska Röda Korset.

Inger Lindqvist.

Bland de många duktiga moderater som kom fram under denna tid fanns två unga kvinnor som gjort uppmärksammade insatser inom främst ungdomsförbundet, Lisbeth Grönfeldt Bergman och Agneta Granberg.

Lisbeth Grönfeldt Bergman, född 1948 i Göteborg, syokonsulent och lärare i engelska, samhällskunskap och filosofi. Vice ordförande och distriktsordförande för MUF Göteborg 1973–76. 1983 var Lisbeth ordförande för MKF Göteborg.

Lisbeth hade tidigt politiska uppdrag, bland annat som ledamot av skolstyrelsen 1969–79, ledamot av stadsdelsnämnd och vice ordförande 1989–91. Ledamot av kommunfullmäktige 1979–2000 (ersättare 1976–78), första kvinnliga ordförande i byggnadsnämnden 1992–94 därefter vice ordförande 1995–2000. Hon och Agneta Granberg var moderaternas första kvinnliga kommunalråd i Göteborg, från år 1992.

Som ordförande i byggnadsnämnden bantades Lisbeths ansvarsområde (stadsbyggnad, mark och bostäder, dvs. byggnadsnämnd och fastighetsnämnd m.m.) med ca 30 procent samtidigt som produktiviteten ökade – dvs. fler planer och bygglov och fler markförsäljningar. Den kommunala bostadsförmedlingen avskaffades. Möjligheterna för om- och nybyggnad till permanentboende också i fritidshusområden underlättades. Planering och byggnation inför Världsmästerskapen i Friidrott i Göteborg 1995 genomfördes.

Som moderat ansvarig för turistsatsningar och vice ordförande i Göteborg & Co var hon huvudansvarig för Tall Ship's Race målgång i Göteborg 1997. Hon tog också hem och genomförde International Federation of Housing and Planning Conference. Som ordförande i regionutvecklingsnämnden i Västra Götaland 2000 arbetade hon med planering och satsning på väg- och tågtrafik i Västsverige samt samordning av EU-projekt.

2000 tilldelades Lisbeth Göteborgs stads förtjänsttecken.

Lisbeth blev år 2000 Göteborgsmoderaternas första ledamot av Europaparlamentet. Hon har där koncentrerat sitt arbete på att förbättra möjligheterna för små och medelstora företag att verka och växa.

Uppdrag inom EU-parlamentet: vice ordförande i sme-Union (sme = small and medium sized enterprises) en organisation inom EPP (European Peoples Party) med medlemsorganisationer i 33 europeiska länder. Vice ordförande för sme-Women – en paraplyorganisation som hon själv startat för att främja kvinnors företagande i hela nya återföre-

Agneta Granberg, Sonja Rembo, Lisbeth Sundén Andersson.

nade Europa. Som ledamot av ekonomiska och monetära utskottet har hon arbetat med fullbordandet av den inre marknaden för finansiella tjänster, mot statliga monopol och statliga subventioner och för avregleringar och borttagande av hinder för handel. I sociala utskottet har hon verkat för en anpassning av EU-direktiven på arbetsmiljöområdet till de små företagens förutsättningar och möjligheter.

Agneta Granberg, född 1951, socionom. Agneta Granberg blev medlem i Konservativ skolungdom 1967, då många andra ungdomar valde de röda militanta grupperingarna. Hon startade 1971 City MUF och blev senare distriktsordförande i MUF och ledamot av Moderata Ungdomsförbundets styrelse. Hon har också varit vice ordförande i förbundsstyrelsen.

1979 blev Agneta suppleant i kommunfullmäktige och några månader senare ordinarie ledamot. Hon började sin kommunala karriär som suppleant i fastighetsnämnden. Under 1980-talet lades tyngdpunkten på olika sjukvårdspolitiska uppdrag, såväl lokala nämnder som Göteborgs sjukvårdsstyrelse.

I slutet av 1980-talet infördes i Göteborg stadsdelsnämnder. Agneta fick plats i kommunstyrelsen med ansvar för de politikområden som placerats under stadsdelsnämnderna och blev vice ordförande i personalnämnden.

1991 års val ledde till borgerlig majoritet. Johnny Magnusson blev som första göteborgsmoderat ordförande i kommunstyrelsen. Agneta Granberg tillsammans med Lisbeth Grönfeldt Bergman blev de första kvinnliga moderata heltidspolitiker. Agneta blev ordförande i utbildningsnämnden och de första besluten om att bryta de kommunala monopolen togs. Barnomsorg, äldreomsorg, städning, skolkök m.m. öppnades för första gången för konkurrens. De första friskolorna i modern tid kom till.

Efter valförlusten 1994 fortsatte Agneta inom samma verksamhetsområden. Upphandling liksom fristående förskolor och friskolor föranledde nu inte några större politiska diskussioner. Agneta fortsatte sitt arbete för att bredda barns och familjers valfrihet.

Ett kort men intensivt nedslag i kulturpolitiken blev det 1997 när Agneta utsågs till vice ordförande i den då konkurs- och nedläggningshotade Stadsteatern. Den nationella mediadebattens vågor gick höga och förstärktes med demonstrationer och bojkott från landets ledande regissörer och skådespelare. Göteborgspolitikerna utmålades som kulturens dödgrävare. En mycket tuff omstrukturering visade sig vara det enda alternativet till stängning. Resultatet blev lyckosamt. En ekonomi i balans tillsammans med rekryteringen av Jasenko Selimovic har givit teatern många publikframgångar och underlag för renovering och modernisering av lokalerna.

Utbildningsfrågorna har fortsatt utgjort Agnetas kärnområde. Tillsammans med borgerliga kollegor i kranskommunerna togs 2001 de geografiska begränsningarna för ungdomars val av gymnasieskola bort och ungdomarna i göteborgsregionen väljer numera fritt över kommungränserna till såväl kommunala som fristående gymnasier.

1999 blev Agneta ordförande i Svenska Kommunförbundets utbildningsberedning, 2003 ledamot i Svenska Kommunförbundets styrelse. Hon är ledamot av Chalmers styrelse och ersättare i EU:s regionkommitté.

Först 1979, då göteborgsmoderaterna erövrade fem riksdagsmandat, var det dags igen för en kvinna, den tredje, denna gång rekryterad ur de egna leden:

Sonja Rembo, född 1933 i Göteborg. Riksdagsledamot 1979–97. Sonja Rembo hade ett gediget bagage med sig in i riksdagsarbetet. Efter studentexamen på anrika Göteborgs Handelsinstitut 1951 var hon sekreterare, huvudsakligen på företagsledningsnivå, i flera göteborgs-

företag: Axel H Ågren AB, Söderqvist & Albihn AB, Broströmskoncernen, Göteborgs Hamn, Mazetti AB (Malmö), Svenska ICI AB och AB SKF. På SKF fungerade hon också under tio år som sekreterare i företagsnämnden.

I mitten på 1950-talet blev hon medlem i Ungsvenska Förbundet och fick efter 1960 års val sina första politiska uppdrag: suppleant i taxeringsnämnd och ledamot i ett ungdomsråd. Efter ett par år i Malmö kom hon i slutet av 1960-talet tillbaka till Göteborg och den politiska verksamheten – nu i ”gråhögern” – och satt under åren 1972–79 i en social distriktsnämnd och 1978–79 i linjenämnden för språkvetenskapliga ämneslärarlinjen vid Göteborgs Universitet. Under många år var hon verksam inom MKF som ledamot i styrelsen och vice ordförande. Hon var också ledamot och vice ordförande i förbundsstyrelsen och 1989–1992 förbundsordförande.

I riksdagen började hon som suppleant i arbetsmarknads- och socialförsäkringsutskottet. Hon var under många år ledamot och moderat gruppleddare i arbetsmarknadsutskottet. Den sista perioden var hon ledamot av finansutskottet. Hon var ledamot och vice ordförande i riksdagsgruppens förtroenderåd. I riksdagsarbetet blev Sonja Rembo mest uppmärksammas för sitt arbete som moderat arbetsmarknadspolitisk taleskvinna, kritiker av korporativism och facklig övermakt och företrädare för en reformering av regelsystemen på arbetsmarknaden.

Hon har starkt bidragit till att lyfta fram västsvenska frågor i riksdagen inte minst i arbetet med att sätta hamn- och sjöfartspolitik på ”den politiska kartan”, men även genom motioner om bland annat Västsveriges försvar, Göteborgs universitet och kulturinstitutioner som Göteborgsoperan och Symfonikerna. Göteborgs Botaniska Trädgård fick äntligen genom hennes medverkan och det skickliga lobbyarbete som dess dåvarande ordförande och kommunfullmäktigeledamoten Ullabritta Forshufvud lade ner, statligt stöd i likhet med vissa andra botaniska trädgårdar. Under sin tid i finansutskottet och den moderata finanskommittén återupplivade hon den moderata diskussionen om sparande och ägande och ansvarade för motionsarbetet i den frågan.

Sonja Rembo har deltagit i flera statliga utredningar: 1980 års socialberedning, 1989 års arbetstidskommitté, 1992 års arbetsrättskommitté, 1993 års arbetsmarknadspolitiska utredning. Hon har varit ledamot i Delegationen för samordning av havsresursverksamheten och styrelserna för Göteborgs Hamn AB, Försäkringsinspektionen samt – efter

sammanslagningen med Bankinspektionen – Finansinspektionen, Arbetsmarknadsstyrelsen, Trygg-Hansa Försäkrings AB som allmänrepresentant utsedd av regeringen.

Hon har fått Gösta Bohman-medaljen och är hedersledamot i Göteborgsmoderaterna.

Hon var en av grundarna av och senare ordförande i Sekreterarföreningen i Göteborg.

Hon grundade Riksföreningen Osteoporotiker (ROP), var dess första ordförande och utnämnd till hedersordförande.

Pionjärtiden ett passerat stadium

Efter en lång och trög start har Göteborgs moderata kvinnor sedan 1970-talets andra hälft gjort sig alltmer gällande. Vid två tillfällen har riksdagslistan toppats av två kvinnor. I stadsfullmäktigegruppen är 8 av 17 ledamöter kvinnor. Av tre kommunalråd är två kvinnor. Nuvarande och föregående partiombudsman är kvinnor.

Samtidigt som antalet kvinnor i valda församlingar har ökat, har också deras politiska verksamhetsfält breddats. Det är inte längre självklart att kvinnor bara skall ägna sig åt socialpolitik och vad som traditionellt har betraktats som ”kvinno- och barnfrågor”. Nu är det vanligt att moderata kvinnor är taleskvinnor för sitt parti också i tekniska nämnder, i ekonomiska och andra bredare samhällspolitiska sammanhang. Även om det fortfarande ofta är så att männen drar sig undan vad som betraktas som ”kvinnofrågor” och gärna ser att partiets kvinnor tar hand om frågor rörande barnomsorg, äldreomsorg, övergrepp på kvinnor, trafficking etc. finns det numera också där allt fler undantag. Det politiska verksamhetsfältet breddas för alla, kvinnor som män.

*

Under arbetet med denna sammanställning av framstående moderata högerkvinnor i Göteborg har vi noterat att någon systematisk kartläggning av samtliga politiskt aktiva kvinnor i göteborgsförbundet inte förefaller ha gjorts tidigare. Över huvud taget är dokumentationen bristfällig och svårtillgänglig. Det är beklagligt eftersom det, som vi har kunnat visa, finns många kvinnor ur historien som tjänar som goda förebilder för senare tiders kvinnor. Kunskapen om vårt arv kan utgöra ett starkt stöd för den som söker sin plats i det politiska arbetet. Genom kunskap

om det förgångna kan kvinnor – och män – i alla tider finna styrka att gå vidare och arbeta för det som hör framtiden till.

Källor

Riksdagens biografikommitté: Tvåkammarriksdagen 1867-1970
 Enkammarriksdagen 1971-1993/94
 Svenska Turistföreningens årsskrift 1978, artiklar av Per Nyström, Artur Attman
 m.fl.
 Historik över Göteborgs stadsfullmäktige 1863-1962, band 1-4
 Kvinnors röst och rätt, Allmänna Förlaget, 1969
 Statsvetenskaplig Tidskrift 1932
 Historisk Tidskrift 1980
 Jubileumsskrift Göteborgs Högerförbund 50 år, 1945
 Loman, Ninnan, *I frihetens tjänst. Moderata Samlingspartiet 75 år*, 1979
 Mattsson, Algot, *Arvet*, Tre Böcker Förlag, 1994
Statistisk årsbok
 Kommunalkalendrar m.m.

Intervjuer:

Stig Gunne
 Carin Staffansson
 Märta Rilby
 Per Clemensson
 Lars-Åke Skager
 Johnny Magnusson